

MARIOLA SZEWCZYK-JAROCKA

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku

**SKŁADKA WYPADKOWA
JAKO BARIERA ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
– BADANIA WŁASNE PRZEDSIĘBIORSTW
Z BRANŻY BUDOWLANEJ W POLSCE**

Wprowadzenie

Koszty pracy obejmują różne składniki związane z zatrudnieniem. W statystyce międzynarodowej koszty wynagrodzenia ujmowane są najczęściej w dwóch pozycjach: kosztów bezpośrednich, do których należy wynagrodzenie wypłacane pracownikowi po potrąceniach określanych w Polsce jako płaca netto, oraz kosztów pośrednich i zaliczanych do nich narzutów, głównie składek i podatków¹.

W polskiej statystyce, podobnie jak w innych krajach, koszty pracy liczone są jako suma²:

- wynagrodzeń brutto (łącznie z zaliczkami na podatek dochodowy od osób fizycznych) oraz składek na obowiązkowe ubezpieczenia emerytalne, rentowe i chorobowe płaconych przez pracownika,
- składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe i wypadkowe płaconych przez pracodawcę,
- wydatków płaconych na kształcenie i przekwalifikowanie kadr, na bezpieczeństwo i higienę pracy itp.

¹ Z. Jacukowicz, *Koszt indywidualnych wynagrodzeń a szara strefa*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, „Polityka Społeczna” 2006, nr 8, s. 1.

² Tamże.

Każda firma dąży do racjonalizacji kosztów (także kosztów pracy), czyli do ich obniżenia lub do uzyskania lepszej jakości przy tych samych nakładach. Pracodawcy, aby obniżyć koszty pracy, wypłacają pracownikom wynagrodzenie – najniższe krajowe, a resztę wynagrodzenia z „ręki do ręki”. W Polsce uciążliwość, jaką dla pracownika są koszty wynagrodzeń, jest krytykowana głównie przez pracodawców, pracownicy bowiem oczekują wyższej płacy netto i często nie orientują się w różnorodności obciążeń płacy brutto i metodach ich liczenia. Szara strefa w sferze wynagrodzeń powoduje nie tylko łamanie prawa i regulacji porządkowych, ale jest niekorzystna dla pracowników, ponieważ nie płacąc pełnych składek, rezygnują z części przyszłych dochodów w formie emerytur na korzyść dochodów bieżących. Szara strefa jest też niekorzystna dla ustawodawcy, który ustalając i podwyższając obciążenia, liczy na uzyskanie wpływów z tego tytułu w pełnej wysokości. Im wyższe będą obciążenia płacy, tym mniejsza będzie ich ściągalskość. Koszty wysokich narzutów ponoszą nie tylko pracodawcy, ale przede wszystkim pracownicy, którzy w dużym stopniu odczuwają ich skutki w postaci niskiego wynagrodzenia netto. Podwyższenie płacy netto bez wzrostu pozapłacowych kosztów pracy można osiągnąć dzięki szarej strefie, ukrywając część wynagrodzenia. W praktyce polega to na zawarciu umowy między pracownikiem i pracodawcą, że część wynagrodzenia pracownik otrzymuje z narzutami na ZUS i opodatkowaniem, a część bez tych obciążeń. Cechą ujemną szarej strefy jest fakt, że pracujący w tej strefie nie płacą bezpośrednio podatków i składek na ubezpieczenie społeczne, a mogą korzystać z usług finansowanych z podatków (np. edukacja publiczna, pomoc społeczna, służba zdrowia itp.). Zaletą jest natomiast rozszerzenie rynku pracy, zwiększenie miejsc pracy o niskiej produktywności i niskich wynagrodzeniach, które nie byłyby tworzone w formalnej sferze gospodarki³. Ponadto zatrudnieni w szarej strefie płacą podatki pośrednie, ponieważ kupują produkty i usługi, które są obciążone podatkiem VAT. Nie płacą zaś podatków bezpośrednich.

Poza składką z tytułu ubezpieczenia emerytalnego, jednym z najbardziej dotkliwych dla pracodawców elementów narzutu na płacę jest składka wypadkowa. Aby ocenić jej faktyczne znaczenie jako bariery rozwoju przedsiębiorczości w branży budowlanej w Polsce, przeprowadzono badanie ankietowe.

³ M. Kabaj, *Zatrudnienie w szarej strefie w polskie gospodarce. Fakty, tendencje, mity i nieporozumienia*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, „Polityka Społeczna” 2004, nr 1, s. 2.

1. Charakterystyka badanej próby

Badaniem objęto łącznie 239 przedsiębiorstw z branży budowlanej. Największy odsetek stanowiły firmy działające w sektorze usług. Badanie miało charakter ilościowo-jakościowy i zostało przeprowadzone metodą wywiadów telefonicznych wspomaganych komputerowo (CATI – *Computer – Assisted – Telephone – Interview*) na ogólnopolskiej próbie 239 przedsiębiorstw budowlanych. Próba miała charakter celowy z uwagi na dyskusyjną tematykę (trudno uzyskać odpowiedzi od ankietowanych na temat szarej strefy, badacz jest postrzegany jako ukryty pracownik Urzędu Skarbowego).

Wywiady telefoniczne CATI zostały przeprowadzone na przełomie 2007 i 2008 roku przez ankierów AMPS Agencji Marketingowej, będącej partnerem autorki w terenowej realizacji badania. Pytania były zadawane kadrze zarządzającej formą. Koncepcja badania, kwestionariusz wywiadów CATI oraz ankieta, jak również analiza i interpretacja uzyskanych rezultatów, zostały opracowane przez autorkę artykułu.

W badaniach wykorzystano kwestionariusz oraz ankietę. W większości zawierały one pytania zamknięte: alternatywy, kafeterie zamknięte (dysjunktywne i koniunktywne), kafeterie półotwarte oraz pytania skale. W celu optymalizacji wywiadów telefonicznych zastosowano także pytania filtrujące. Aby ułatwić ankietowanym udzielenie odpowiedzi na część pytań, kiedy szybkie objęcie pamięcią wszystkich możliwych odpowiedzi byłoby trudne, miały one charakter wspomagany, to znaczy ankierzy odczytywali respondentom możliwe odpowiedzi (analogicznie do tzw. list-spisów załączanych do kwestionariuszy wręczanych bezpośrednio respondentom).

Rezultaty badania przedstawiono w formule tabulacji prostej i złożonej oraz wykresów i tabel, umożliwiających zaobserwowanie zależności między badanymi cechami dotyczącymi populacji. Do wykonania obliczeń statystycznych posłużono się programem komputerowym Statistica 6.0 PL.

W badaniu najliczniej uczestniczyły firmy usługowe (39,7%) i firmy handlowe (21,8%), natomiast najrzadziej reprezentowane były firmy prowadzące działalność produkcyjno-usługową (0,8%) oraz produkcyjno-handlowo-usługową (2,9%).

Tabela 1

Firmy uczestniczące w badaniu
według rodzaju prowadzonej działalności

Rodzaj działalności	Liczebność przedsiębiorstw	Udział przedsiębiorstw (%)
Działalność produkcyjna	36	15,1
Działalność usługowa	95	39,7
Działalność handlowa	52	21,8
Działalność produkcyjno-handlowo-usługowa	7	2,9
Działalność produkcyjno-handlowa	19	7,9
Działalność produkcyjno-usługowa	2	0,8
Działalność handlowo-usługowa	28	11,7
Łącznie	239	100

Źródło: opracowanie własne.

2. Postrzeganie składki wypadkowej jako bariery w działalności gospodarczej firm z branży budowlanej

Jedną ze składowych wynagrodzenia jest składka wypadkowa. W zależności od rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej ankietowani oceniali składkę wypadkową jako niską, średnią lub wysoką barierę funkcjonowania firmy i prowadzenia działalności gospodarczej. Czy zbyt wysokie koszty pracy, których elementem jest składka wypadkowa, przyczyniają się do tego, że firmy uciekają w szarą strefę gospodarki?

Spośród 239 przebadanych przedsiębiorstw 109 (tj. ok. 45,6%) uważa składkę wypadkową za wysoką przeszkodę w prowadzeniu przedsiębiorstwa. Można zatem przypuszczać, że wysokie koszty pracy, których elementem jest składka wypadkowa, są jedną z głównych przyczyn, które powodują, że firmy uciekają w szarą strefę gospodarki i próbują omijać przepisy dotyczące ubezpieczenia społecznego. 76 firm (31,8%) nie uważa tej składki za przeszkodę.

Warto się zastanowić, czy między rodzajem działalności gospodarczej (X) prowadzonej przez firmy z branży budowlanej a postrzeganiem składki wypadkowej (Y) jako bariery prowadzenia działalności gospodarczej nie występuje ważna zależność. Badane zmienne wyrażone są na skalach jakościowych (nominalnych), w związku z tym do wykrycia tego, czy jest między nimi związek, użyto statystyki χ^2 .

Tabela 2

Ocena składki wypadkowej jako bariery prowadzenia działalności gospodarczej firm z branży budowlanej

Rodzaj działalności (X) / Ocena (Y)	Składka wypadkowa oceniana jako bariera:			Liczebność
	niska (1-2)	średnia (3-4)	wysoka (5-6)	
Działalność produkcyjna	19	9	8	36
Działalność usługowa	18	16	61	95
Działalność handlowa	22	12	18	52
Działalność produkcyjno-usługowo-handlowa	5	1	1	7
Działalność produkcyjno-handlowa	8	7	4	19
Działalność produkcyjno-usługowa	1	1	0	2
Działalność handlowo-usługowa	3	8	17	28
Suma	76 (31,80%)	54 (22,60%)	109 (45,60%)	239 (100%)

Skala: 1 – ocena najniższa, 6 – ocena najwyższa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Hipoteza zerowa brzmi:

H_0 : między rodzajem prowadzonej działalności (X) a postrzeganiem składki wypadkowej (Y) jako bariery prowadzenia działalności gospodarczej nie występuje istotna zależność.

Hipoteza alternatywna brzmi:

H_1 : między rodzajem prowadzonej działalności (X) a postrzeganiem składki wypadkowej (Y) jako bariery prowadzenia działalności gospodarczej występuje istotna zależność.

W celu sprawdzenia założenia występowania związku między zmiennymi użyto testu Chi – kwadrat χ^2 , a także wskaźnika zbieżności T Czuprowa. W badaniu istotności statystycznej przyjęto poziom istotności $\alpha = 0,01$. Do podjęcia decyzji weryfikacyjnej porównano poziom α z wartością prawdopodobieństwa krytycznego p , liczoną przez program komputerowy.

Tabela 3

Test χ^2 do zbadania hipotezy oraz wskaźnik zbieżności T Czuprowa

SKŁADKA	Wartość testu χ^2	χ^2 większe od wartości granicznej	Wskaźnik zbieżności T Czuprowa
Składka wypadkowa	45,689	H_0 odrzucamy	0,360

Źródło: opracowanie własne.

Porównanie wyników zastosowania testu χ^2 i wskaźnika zbieżności T Czuprowa przedstawiono w tabeli 3. Ponieważ wartość testu Chi-kwadrat χ^2 jest większa od wartości granicznej, hipotezę zerową należy odrzucić. Zatem przyjęto hipotezę alternatywną (*między rodzajem prowadzonej działalności (X) a oceną składki wypadkowej (Y) jako bariery w prowadzeniu działalności gospodarczej występuje istotna zależność*).

Wiedząc, że między badanymi zmiennymi istnieje ważna zależność, warto spróbować określić, dla jakich firm branży budowlanej składka wypadkowa jest najważniejszą barierą działania. Analiza danych przedstawionych w tabeli 2 dowodzi, że największą dotkliwość składki wypadkowej deklarują firmy usługowe (61 z nich uważa ją za poważne utrudnienie rozwoju przedsiębiorczości). Podobne opinie wyrażają firmy prowadzące działalność handlową i handlowo-usługową. Wyniki te są zgodne z intuicyjnym odczuciem, że największa szara strefa w polskiej gospodarce występuje w branży budowlanej w usługach, w usługach remontowo-budowlanych, w budowie domów systemem gospodarczym. Firmy usługowe najbardziej narzekają na uciążliwość polskiego systemu podatkowego i systemu ubezpieczeń społecznych i deklarują, że wysokie podatki i wysokie koszty pracy są barierą dla ich funkcjonowania i rozwoju. Dlatego też uciekają w szarą strefę gospodarki.

3. Postrzeganie przez ankietowane firmy innych narzutów na płace

Innymi badanymi przez autorkę narzutami na płacę była składka emerytalna, chorobowa, zdrowotna, wypadkowa, rentowa i składka na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych. Przeprowadzone badanie ankietowe potwierdziło, że wszystkie składki będące narzutami na wynagrodzenia, są ważną barierą prowadzenia działalności gospodarczej przez przedsiębiorstwa z branży budowlanej. Wysokie koszty pracy hamują więc rozwój przedsiębiorczości.

Tabela 4

Ocena poszczególnych narzutów na wynagrodzenia jako bariery
w prowadzeniu działalności gospodarczej przez firmy z branży budowlanej

Wyszczególnienie	Ocena składek jako bariery			Liczebność (odsetek)
	niska (1-2)	średnia (3-4)	wysoka (5-6)	
Składka emerytalna	37 (15,48%)	64 (26,78%)	138 (57,74%)	239 (100%)
Składka chorobowa	72 (30,13%)	62 (25,94%)	105 (43,93%)	239 (100%)
Składka zdrowotna	83 (34,73%)	56 (23,43%)	105 (43,93%)	239 (100%)
Składka rentowa	60 (25,10%)	66 (27,62%)	113 (47,28%)	239 (100%)
Składka na Fundusz Pracy i Fundusz Gwa- rantowanych Świadczeń Pracowniczych	91 (38,07%)	53 (22,18%)	95 (39,75%)	239 (100%)

Skala: 1 – ocena najniższa, 6 – ocena najwyższa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Analiza danych przedstawionych w tabeli 4 zwraca uwagę na postrzeganie składki emerytalnej, która dla prawie 58% badanych przedsiębiorstw jest przeszkodą w prowadzeniu działalności gospodarczej. Składka emerytalna jest zbyt wysoka, dlatego też pracodawcy zatrudniają pracowników „na czarno” lub płacą wynagrodzenia „z ręki do ręki”, odprowadzając tylko od jego części składki i podatki.

Uwagi końcowe

Wyniki badań przedsiębiorstw z branży budowlanej wskazują, że składka wypadkowa postrzegana jest jako bariera w działalności gospodarczej. Opinie przedsiębiorców uzależnione są od rodzaju działalności prowadzonej przez ankietowane firmy z branży budowlanej. Przede wszystkim firmy prowadzące działalność usługową i handlową deklarują, że składka wypadkowa jest zbyt wysoka, że utrudnia prowadzenie działalności gospodarczej. Reasumując, można stwierdzić, że składka ta jest przeszkodą dla rozwoju przedsiębiorczości.

Jako barierę w prowadzeniu działalności gospodarczej ankietowane firmy postrzegają także pozostałe narzuty na płace, takie jak: składka

emerytalna, chorobowa, zdrowotna, rentowa, składka na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych. Pracodawcy uważają, że wysokie koszty pracy hamują przedsiębiorczość. Pracownicy zatrudniani są „na czarno” albo od części wynagrodzenia mają odprowadzane świadczenia, co wpływa na powiększanie deficytu budżetowego oraz jest niekorzystne dla pracowników (tracą możliwość korzystania z renty lub emerytury), a także dla pracodawców (podlegają karom za zatrudnianie „na czarno”).

Literatura

- Jacukowicz Z., *Koszt indywidualnych wynagrodzeń a szara strefa*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, „Polityka Społeczna” 2006, nr 8.
- Kabaj M., *Zatrudnienie w szarej strefie w polskie gospodarce. Fakty, tendencje, mity i nieporozumienia*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, „Polityka Społeczna” 2004, nr 1.
- Mról B., *Gospodarka nieoficjalna w systemie ekonomicznym*, SGH, Warszawa 2002.
- Przyczyny pracy nierejestrowanej, jej skala, charakter i skutki społeczne*, red. M. Bednarski, E. Kryńska, K. Patera, M. Walewski, raport przygotowany na zlecenie Departamentu Rynku Pracy Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w ramach projektu *Przyczyny pracy nierejestrowanej, jej skala, charakter i skutki społeczne*, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Wykonawcy projektu: Instytut Badań i Spraw Socjalnych, Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS), CASE – Centrum Analiz Społeczno – Ekonomicznych Millward – Brown SMG/KRC, Warszawa 2008.
- Szewczyk-Jarocka M., *Legalne i nielegalne metody unikania obciążeń podatkowych i składowych składki ubezpieczeniowej przez przedsiębiorstwa z branży budowlanej – komunikat z badań*, w: *Przedsiębiorstwo w otoczeniu gospodarczym*, red. J. Grzywacz, S. Kowalski, Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, t. XI, Płock 2010.
- Szewczyk-Jarocka M., *Parapodatkowe bariery rozwoju przedsiębiorstw z branży budowlanej w Polsce – komunikat z badań własnych*, w: *Wyzwania rozwojowe dla polskiej gospodarki w otoczeniu międzynarodowym*, red. J. Grzywacz, S. Kowalski, Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, t. XII, Płock 2010.
- Szewczyk-Jarocka M., *Podatkowe bariery rozwoju przedsiębiorstw z branży budowlanej w Polsce w świetle wyników badań własnych*, w: *Czynniki i bariery rozwoju przedsiębiorstw na Mazowszu*, red. A.Z. Nowak, M. Szałański, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2009.
- Szewczyk-Jarocka M., *Składka emerytalna jako bariera w rozwoju przedsiębiorczości – komunikat z badań własnych*, w: *Rozwój przedsiębiorczości w gospodarce ryn-*

- kowej*, red. J. Grzywacz, S. Kowalski, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Instytut Nauk Ekonomicznych, Płock 2010.
- Szewczyk-Jarocka M., „Szara strefa” w branży budowlanej według opinii pracowników przedsiębiorstw budowlanych, w: *Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku*, red. J. Grzywacz, S. Kowalski, t. X, Płock 2009.
- Szewczyk-Jarocka M., *Składka zdrowotna jako bariera w rozwoju przedsiębiorczości w branży budowlanej w Polsce – komunikat z badań własnych*, w: *Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku*, Instytut Nauk Ekonomicznych, red. J. Grzywacz, S. Kowalski, t. XIII, Płock 2011.
- Szewczyk-Jarocka M., Nowacka A., Kowalski S., *Korepetycje jako szara strefa edukacji we współczesnej gospodarce – badania własne*, w: *Przedsiębiorstwo w otoczeniu gospodarczym. Przestępczość gospodarcza*, red. J. Grzywacz, S. Kowalski, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Instytut Nauk Ekonomicznych, Płock 2011.
- Szewczyk-Jarocka M., *Składka na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych jako bariera w rozwoju przedsiębiorczości w branży budowlanej w Polsce*, w: *Przedsiębiorstwo w otoczeniu gospodarczym. Przestępczość gospodarcza*, red. J. Grzywacz, S. Kowalski, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Instytut Nauk Ekonomicznych, Płock 2011.

**ACCIDENT INSURANCE AS A BARRIER
IN DEVELOPMENT OF UNDERTAKINGS
- OWN INQUIRY OF CONSTRUCTION UNDERTAKINGS**

Summary

Labour costs comprise different contributions relating to employment. According to the international statistics, salary costs are most often divided into two items: direct costs which embrace salary paid to employers, after the cuttings, qualified in Poland as net salary, and into indirect costs that embrace margins on salary, mainly taxes and dues together with accident insurance.

The aim of this feature is to assess the significance of accident insurance as a barrier in running economic activities and to study the relationship between the kind of these activities by construction undertakings and the perception of accident insurance as a barrier in running economic activities.

239 of undertakings from the construction have been the subject of study. The feature is composed of the introduction, the characteristic of tried-out sample and of the chapter about the interpretation of accident insurance as a barrier in economic activities by construction companies as well as the interpretation of other margins on salary by interviewed firms.

Translated by Iwona Pawluczuk